

EL NEOLIBERALISME ÉS COMPATIBLE AMB LES LLIBERTATS?

Bernard Cassen

Periodista i director general de *Le Monde Diplomatique*, professor emèrit de l'Institut d'Estudis Europeus de la Universitat París VIII

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

El tema de la meua ponència és la possibilitat de la compatibilitat entre les polítiques neoliberalistes i les llibertats, perquè liberal inclou teòricament la noció de llibertat. Des dels darrers quinze anys, després de la caiguda del Mur de Berlín i l'explosió, o la implosió, de la Unió Soviètica, s'ha parlat de Fukuyama, el pensador neoconservador d'Estats Units que va parlar de la fi de la història, el que volia dir és que com que ja no hi havia enemic, la Unió Soviètica havia desaparegut, hi havia un sol món i aquest sol món es caracteritzava per la democràcia política i, al mateix temps, l'expansió del mercat, és a dir, la reunió del liberalisme polític i del liberalisme econòmic. Aquestes dues categories del liberalisme formaven una parella inseparable. Però quan un estudia una mica la història anterior, es veu que liberalisme polític i liberalisme econòmic no funcionaven junts, hi ha una quantitat enorme de situacions que ho demostren, particularment el Xile de Pinochet, on sota la influència dels Chicago Boys de Milton Friedman es va implantar un tipus de liberalisme econòmic duríssim durant la dictadura, però per a aquests teòrics això eren excepcions, eren mals necessaris perquè hi havia dos camps, el món lliure per una banda i per l'altra la Unió Soviètica, el comunisme, etc. Hi havia hagut una gran quantitat d'aliances entre Estats Units i l'anomenat món lliure i les pitjors dictadures a Amèrica Llatina però també a Àfrica del Sud, amb el règim de l'apartheid, i a l'Àsia també, però ells deien que no hi havia una altra manera de combatre el comunisme, els enemics del comunisme eren els nostres amics, fossin demòcrates o dictadors, criminals, no importava perquè el front principal era l'imperi del mal, és a dir el comunisme, i deien que tenien aliats que no eren realment presentables, però eren enemics del comunisme i llavors eren els nostres amics. Aquí estava l'explicació, el context geopolític va servir d'excusa per fomentar cops d'estat a gairebé tots els països d'Amèrica Llatina: Xile, Argentina, Brasil, sense comptar altres països, i si un va una mica més enrere, la República Dominicana, o Guatemala el 1954, etc. Era un mal necessari.

Després de la caiguda del Mur de Berlín i de la desaparició de la Unió Soviètica les coses eren molt diferents, teníem un futur clar de llibertat democràtica però amb el mercat, les dues coses anaven juntes. I es va desenvolupar un discurs a partir de finals dels anys vuitanta, que continua, que diu alguna cosa com que les llibertats han de ser conquerides, llibertats individuals, aquesta vegada l'enemic no és la Unió Soviètica, no és el comunisme, sinó les polítiques estatals, els Estats, les polítiques públiques, els sindicats, els intel·lectuals, les ideologies en general, perquè segons ells el neoliberalisme no és una ideologia, és un estat de coses absolutament natural, com la neu o el sol, i tota aquesta gent havia més o menys segregat la llibertat dels individus, perquè per a ells només hi ha individus, no hi ha societat. A Margaret Thatcher, Primera Ministra d'Anglaterra durant setze anys, algú li va preguntar "què en pensa vostè, de la societat?", ella va respondre "la societat no existeix, no entenc el que vostè vol dir quan parla de societat". Aquest món únic, aquest tipus de democràcia havia d'alliberar els individus segregats per aquests nous enemics que eren l'Estat, l'Estat del Benestar, els sindicats, tota aquesta gent que impedeix la llibertat natural de l'individu.

La via estava lliure per tornar a l'ordre natural de les coses. Aquest ordre natural havia estat definit per una gran quantitat de pensadors des d'Adam Smith, a finals del segle XVIII, fins a Von Hayek, Premi Nobel d'Economia el 1974, que havia explicat, en les seves pròpies paraules, "la superioritat de l'espontaneïtat del mercat". El mercat és la clau de tot, és la mà invisible del mercat la que arregla les coses i l'adhesió dels interessos individuals forma l'interès

comú. Per exemple Adam Smith diu que l'ésser humà té una propensió per fer canvis, per canviar una cosa per una altra, això és diu ell una llei universal, com si un inca o un comerciant o un capellà, tinguessin exactament la mateixa visió del món. Per a ell l'únic impuls de l'individu és el guany, el desig de guanyar més, d'acaparar més, en altres paraules, l'òptim col·lectiu és el resultat dels egoïsmes econòmics individuals, i això ha estat descrit en paraules molt famoses d'Engels i Marx que diuen *"les bigarrades lligadures feudals que lligaven l'home als seus superiors naturals" les ha esquinçat sense pietat per no deixar subsistir més vincle entre els homes que el fred interès, el cruel "pagament al comptat". Ha ofegat el sagrat èxtasi del fervor religiós, l'entusiasme cavalleresc i el sentimentalisme del petit burgès a les aigües glaçades del càlcul egoïsta"*. Això ho escriuen Marx i Engels, és una de les millors definicions del neoliberalisme feta als anys 1848-1850, és la millor definició que es pot donar del canvi del feudalisme a l'imperi de la burgesia.

Aquesta temàtica des d'Adam Smith fins a Ricardo, explicada per Marx, ha tingut successors, una gran quantitat de pensadors de tots els països, particularment francesos, que diuen que finalment ara, amb aquest món únic, estem a la nova fase de la història, la fi de la història, perquè tot el planeta s'unirà al voltant d'aquests valors de mercat i de llibertat política. Un altre Premi Nobel que es diu Gérard Debreu, de 1983, Premi Nobel d'Economia, nascut a França però nacionalitzat a Estats Units, havia dit que la superioritat del mercat era incontestable i matemàticament demostrable, la demostració matemàtica de la superioritat del mercat sobre qualsevol altra forma d'organització de la societat. Hi ha un pensador molt important que es diu Karl Polanyi. Va néixer a Àustria, després se'n va anar a Hongria, era jueu, després a Anglaterra, a Estats Units i, finalment, a Canadà. La seva obra clàssica s'anomena *La gran transformació*, és una obra fonamentalment clàssica, es va publicar el 1944 però va ser traduïda al francès 40 anys després, el 1983, i l'espanyol el 1989, però és una obra que s'ha de llegit encara que tingui 60 anys d'existència. Què diu Polanyi? Estudiant la història britànica del segle XIX va demostrar que la introducció del lliure comerç a partir de les *Common laws* de 1840 i la supressió de l'ajut als pobres, el que s'anomenava *the poor law*, la llei sobre els pobres, la introducció del mercat en altres paraules, no era un fenomen natural, era una construcció política que havia estat imposada pels interessos dominants, la casta industrial d'Anglaterra, en un moment d'expansió imperial del poder britànic. És a dir que l'Estat havia estat utilitzat per començar a desmantellar l'Estat. Això és un fenomen absolutament actual, ho estudiarem en el cas de la Unió Europea, és el que es podria anomenar un exemple d'intervencionisme liberal. Normalment el liberalisme és totalment hostil a qualsevol tipus d'intervenció estatal, pública. Polanyi demostra que la introducció de la llei del mercat en una societat que no ho accepta és una obra política impulsada pel poder polític. La seva teoria està basada sobre la noció de que, a totes les societats del món a la història, l'economia estava incrustada dins de la societat, és a dir, que l'economia estava subordinada a altres interessos, interessos socials, teològics, polítics, culturals, etc. El que va aconseguir fer l'Anglaterra del segle XIX va ser desincrustar, és a dir, treure l'economia de la societat, abans l'economia formava part de la societat, estava a les ordres de la societat, i després d'això es treu l'economia de l'esfera pública, de l'esfera democràtica, tot i que no hi havia massa democràcia a l'època, és a dir que l'economia estava subordinada als imperatius socials, polítics, imperials, etc.

A partir del segle XIX, a l'era de la màquina, el treball, la moneda, es converteixen en mercaderies i el lliure comerç és promogut pel que ells anomenen el gran mercat autoregulator, és a dir les teories d'Adam Smith, de Ricardo, de molts altres, l'economia funciona amb un pilot automàtic, no s'hi ha d'intervenir. Això és un trencament absolutament històric, treure l'economia de l'àmbit públic, són les mateixes bases del nostre funcionament actual. Estudiant la història del segle XIX i XX Polanyi explica que la societat es rebel·la en contra d'això, hi ha rebel·lions, oposicions, revolucions, per reinserir l'economia dins de l'àmbit de la societat, dins de l'esfera social. I diu que una de les formes d'aquesta reinserció, d'aquesta temptativa de reinserció, ha estat el New Deal a Estats Units durant les presidències de Roosevelt, el feixisme és una altra via a Itàlia, a Alemanya, els Fronts Populars a França, a Espanya, però quan la societat es rebel·la contra aquesta temptativa de l'economia de sortir d'aquest àmbit hi ha diverses possibilitats, algunes catastròfiques com el feixisme. I després va tenir lloc el que ell anomena "gran transformació", és a dir, el que va passar als països europeus, bàsicament després de la guerra, l'Estat del Benestar, la protecció de l'assalariat a l'empresa, la protecció del jovent, l'educació pública i gratuïta, la jubilació, el dret d'un ésser

humà a viure de manera digna fins el final de la seva vida, etc., tot el que els que són més grans que nosaltres han viscut, fins i tot en èpoques, com en el cas de França quan després de l'alliberament es van votar totes aquestes lleis de caràcter social, quan França era molt pobra, però tot i que França era pobra als anys 50 es van votar les lleis per assegurar el salari mínim, el dret a ser atès, el dret a la salut, al treball, etc., totes aquestes lleis que formen part de l'Estat del Benestar. I això es va donar a diversos països, de manera totalment independent del color polític dels governs, els governs democratacristians, els governs conservadors a Anglaterra, els socialdemòcrates, a tots els països, Espanya és un cas a part pel franquisme, però a tots els altres països les polítiques seguides a l'època eren més o menys les mateixes, no hi havia gran diferència entre un socialdemòcrata, un liberal, un democratacristià. Això va formar part del que en francès anomenem "Les Trente Glorieuses", els Trenta Anys Gloriosos, era la gran transformació, és a dir, la reincorporació de l'economia dins de l'àmbit de la societat, la subordinació de l'economia a la societat.

I és veritat que a totes aquestes dècades, fins el final dels anys 70, hi havia polítiques gairebé iguals als diversos països europeus. Ara bé, això comença a canviar brutalment al final dels anys 70 i principis del 80. Se simbolitza per la presidència de Reagan a Estats Units i l'accés al poder de Margaret Thatcher a Anglaterra, quan comença un desmantellament sistemàtic de totes aquestes conquestes democràtiques i de nou es fan temptatives per treure l'economia i donar-li total independència en relació a la societat. És a dir, gradualment hi ha dues esferes que se separen, l'esfera del mercat, que funciona sense lleis segons ells, que s'autoregula, i l'esfera de la intervenció democràtica, ciutadana. Això és el que es diu cada dia als diaris, a les televisions, les ràdios, l'economia és una llosa, un mica massa complicada pel ciutadà comú, no s'ha de ficar a l'economia perquè si s'hi fica hi haurà problemes. Això funciona molt bé per una banda, per l'altra està l'esfera política, vostè pot votar pels verds, els comunistes, els conservadors, té ple dret, però no perquè siguin socialistes o conservadors tenen poder sobre l'economia. Durant aquestes dècades, després de la Segona Mundial, hi va haver una capacitat de regulació de les finances, de l'economia i de la indústria pel poder polític, per exemple a França als anys 60 i 70 es van llançar grans projectes industrials com el Minitel, que era l'avi de la computadora –Minitel ara és una via d'accés a bancs de dades, però no és Internet, és una altra cosa-, va ser un gran projecte, el projecte Airbus es va llançar així, a França l'arma atòmica, no sé si és una gran fita però va ser un gran projecte industrial, el programa Arianespace, els coets, els satèl·lits, van ser decisions polítiques del govern francès recolzats per altres governs. És a dir, que en el lloc de comandament hi havia el polític, la instància política, i gradualment això es trenca i l'eina principal per a la desconexió entre aquestes dues esferes és la construcció europea.

Com funciona la construcció europea? Des de l'inici la idea és que la unitat d'Europa es construirà no a partir de les decisions de les unions polítiques o a través de la cultura sinó a través del mercat, el mercat únic, el que s'anomenava mercat comú, és a dir, el respecte de les llibertats fonamentals. Si es llegeixen els tractats europeus, fins i tot el difunt Tractat Constitucional europeu que va ser rebutjat pels francesos i els holandesos, es parla de quatre llibertats fonamentals. Quines són les llibertats fonamentals del ciutadà europeu? Llibertat de circulació dels capitals, llibertat de circulació dels serveis, dels béns i de les persones. La llibertat de circulació és una llibertat fonamental. A partir d'aquests tractats, el Tractat de Roma, l'Acta Única Europea, el Tractat de Maastricht, el d'Àmsterdam, el de Niça, es construeix gradualment Europa a través del mercat i la famosa, o infame, directiva Wolkenstein, que és un pas endavant enorme per implantar, imposar, les polítiques liberals.

Fins ara la Unió ha garantit la total circulació de capitals i de mercaderies, de béns, no hi ha fronteres, no hi ha tarifes interiors, la Unió forma un sol mercat amb una tarifa exterior comuna, però això és pels béns, els serveis són una cosa una mica diferent, els serveis representen més o menys el 70% de l'activitat econòmica, tot és un servei, el que jo estic fent ara és un servei, el banc és un servei, tot, un 70%, queda fora l'agricultura, l'extracció de minerals i la indústria, però dins de la indústria d'ara la major part són també serveis. El problema dels serveis és que molts d'ells han de ser prestats directament a individus i hi ha les barreres de les lleis nacionals i de les llengües també, si vostè està malalt, si té un metge polonès, per exemple, però vostè no parla polonès i ell tampoc no parla espanyol serà una mica difícil dir-li de què pateix i establir un diagnòstic. La idea és afavorir la total llibertat de circulació dels serveis dins de la Unió Europea a través del principi del país d'origen, o sigui que si per exemple una empresa de

qualsevol tipus vol donar serveis a Espanya ho pot fer segons les lleis espanyoles, o segons les lleis del seu país, una empresa polonesa per exemple pot donar serveis però segons les lleis poloneses. Aquest és el principi fonamental del projecte de directiva, una directiva és una llei europea, un quadre de llei, que després s'ha de traduir al dret espanyol, francès, anglès, etc. Això vol dir que un treballador polonès per exemple que ve a treballar a Espanya, si la seva activitat obeeix al dret polonès, que és molt inferior en termes de garanties al dret espanyol o francès, això crearà una situació de competència, de dumping, i portarà a baixar la competència, provocarà una baixada de les pretensions de l'especialista espanyol o francès i també, si hi ha un conflicte, si vostè no està satisfet pel servei, haurà d'anar a Polònia perquè, segons el dret polonès, si hi ha un problema és un tribunal polonès qui decidirà i no un tribunal espanyol. Aquesta directiva amb el nom de Wolkenstein, que era una comissari europeu de la Comissió precedent, de la Comissió presidida per l'italià Romano Prodi, havia estat preparada per la Comissió anterior però va sortir a la llum durant el mandat de l'actual Comissió i va ser un dels temes principals de la campanya del referèndum a França l'any passat.

És a dir, hi ha dues maneres de crear un mercat únic. La primera és una harmonització per sobre, amb lleis que s'apliquen a tots però que són les millors possibles, si és possible, la llei del país més avançat. Aquesta és una manera però no és la que ha s'ha seguit. Una altra manera és la unificació, l'harmonització es fa a través del mercat, és el mercat qui unifica, qui harmonitza, però està clar que el mercat no harmonitzarà al nivell superior sinó al nivell inferior. I aquesta directiva que ha estat proposada per la Comissió, discutida pel Parlament Europeu, que l'ha canviat una mica i el principi del país d'origen no apareix a la directiva, han suprimit la paraula, però el contingut és gairebé el mateix i es discutirà de nou al proper Consell Europeu i anirà de nou al Parlament, aquesta directiva que concerneix gairebé al 70% de les activitats econòmiques és molt important, si es vota, si s'aplica és una manera d'harmonitzar per sota, al nivell més inferior, a través del mercat.

De manera general la construcció europea s'ha fet a partir d'aquesta realitat del mercat comú i amb un mètode únic que és la competència, la idea és que s'han de suprimir tots els obstacles a la llibertat de circulació, ja siguin tècnics, duaners o altres. Però la competència ha anat més enllà, és un principi general que trobarem a tots els tractats, i les capacitats de regulació polítiques que existien a nivell nacional fins el final dels setanta no han estat passades a un nivell superior, perquè es pot concebre perfectament que hi hagi una capacitat de regulació a nivell d'Espanya que desapareix si hi ha la mateixa capacitat a nivell europeu, no hi ha problema, però no és així, la capacitat de regulació política ha estat tornada al mercat per una part o, per una altra, a estructures que no tenen cap responsabilitat política. És a dir, la Comissió Europea té el monopoli de les lleis, de la presentació de les lleis, el Parlament Europeu no té el poder de proposar lleis, només la Comissió el té, ella pot dir si proposa o no, llavors la Comissió, tot i que no decideix, té un enorme poder, el poder de proposició, el Parlament no té aquest poder. Per tant el poder de regulació ha estat transferit al mercat, a estructures sense responsabilitat política com la Comissió, la Cort de Justícia, el Banc Central Europeu pels països de l'euro, i s'ha perdut gradualment la capacitat d'intervenció política, perquè no hi ha més capacitat nacional però tampoc hi ha capacitat política europea. Els dirigents polítics, tots, han acceptat aquesta amputació dels seus poders polítics, s'ha utilitzat el poder estatal, el poder polític, per desmantellar el poder estatal i polític, perquè el liberalisme necessita una gran quantitat de poder polític, de poder estatal per desmantellar les lleis, perquè anul·lar una llei requereix un acte polític, igual que votar-la, i això ha promogut la separació cada vegada més gran entre l'esfera política i l'esfera econòmica i financera, que ha adquirit la seva total independència davant del poder polític, el poder ciutadà.

Nosaltres, per exemple, si no estem satisfets amb la política monetària del banc Central Europeu, què podem fer? Absolutament res, el Banc Central és independent, pot fer el que vulgui, no té eleccions ni mocions de censura, té total independència, fins i tot els governs no poden fer-hi res, els ciutadans menys, poder total al Banc, i això no existeix enlloc més del món. El Banc Central nord-americà, la Reserva Federal, no té tants poders com el Banc Central Europeu, perquè la Reserva Federal ha d'enquadrar la seva política monetària dins de criteris que són per una banda la lluita contra la inflació, que és la principal tasca d'un banc, i promoure el creixement econòmic. És a dir, ha de fer un arbitratge, un balanç, entre aquestes dues missions que de vegades són molt contradictòries. El Banc Central Europeu no, té com a única missió la lluita contra la inflació, l'estabilitat de la moneda, però no té cap objectiu en termes de

creixement o de treball, això no li importa, si se'ls pregunta es renten les mans, "això no és un problema per a nosaltres, és un problema pels governs", però la política monetària és absolutament capital per a qualsevol tipus de política econòmica o de política pressupostària o social.

Amb aquest mecanisme de construcció europea hem tornat gairebé al segle XIX, a aquest fantasma de la separació, aquest era el somni dels liberals i ho han aconseguit. Aquí estem avui, fins el punt que si es llegeix el Tractat, l'anomenada Constitució Europea, hi ha un article, el III-131, que diu: "*Els Estats membres es consultaran amb l'objectiu d'adoptar de comú acord les disposicions necessàries per evitar que el funcionament del mercat interior resulti afectat per les mesures que un Estat membre pugui veure's obligat a adoptar en cas de greus disturbis interns que alterin l'ordre públic, en cas de guerra o de greu tensió internacional que constitueixi una amenaça de guerra, o per fer front a les obligacions que hagi contret pel manteniment de la pau i la seguretat internacional*". És a dir que hi ha una prioritat, diu de manera molt clara que els governs no han d'utilitzar una guerra, una guerra civil o qualsevol mena de conflicte per intentar frenar el mercat, el mercat ha de continuar fins i tot en temps de guerra, això està a la Constitució Europea que vostès han votat,estic parlant dels espanyols en general. Aquí estem, en la separació de les finances i de l'economia social, avui no tenim gairebé cap poder sobre les decisions econòmiques perquè les prenen gent que no té problemes de reelecció.

Estem gairebé en una societat de mercat, però aquesta societat de mercat, segons Polanyi, significa l'esclafament físic, moral, espiritual de l'home, l'individu, l'ésser social no existeix en la presa de decisions. Per això, com es pot imaginar, amputa, talla la democràcia, perquè una democràcia real no és només la capacitat de triar un govern o un altre sinó també una capacitat d'influir sobre l'avenir social i econòmic, és a dir que si se li treu a la gent aquest poder se li treu una gran part de la seva llibertat. Crec que el pensament de Polanyi és molt actual, correspon realment a la situació, però estem en una situació encara més greu. Si anem una mica més enllà de les fronteres europees podem veure que després de l'11 de setembre –tot i que la ideologia existia abans- hi ha un nou factor, el món capitalista, el Nord, Europa, Amèrica del Nord, Japó, etc., té una gran unitat. A la premsa surten els conflictes, siguin polítics com el de l'Irak, o siguin comercials. Hi ha molts problemes entre la Unió Europea i Estats Units, per exemple els transgènics, o la carn, el bou amb hormones. Una decisió de la Organització Mundial del Comerç va condemnar Europa a pagar cada any 120 milions de dòlars anuals als Estats Units i Canadà perquè la Unió Europea no accepta importar carn amb hormones, ja que a Europa està prohibit utilitzar hormones de creixement pels bous pel consum humà, fins i tot per consum animal, a Europa no es poden produir ni utilitzar hormones per nodrir els animals que després es poden consumir. Els Estats Units diuen que la carn amb hormones és excel·lent i que ells tenen ple dret a exportar. La Unió Europea diu no, perquè nosaltres tenim lleis. Van a l'OMC, que decideix que Europa ha d'importar carn o pagar una compensació als Estats Units i Canadà. I com es paga això? Estats Units imposa tarifes superiors per alguns productes de cada país europeu, fan una selecció. A França van dir, per exemple, que posarien aranzels de més d'un 100% al conyac, al rocafort i als productes d'aquesta mena, per arribar a la xifra de 120 milions de dòlars anuals.

Actualment estem en una pugna forta sobre els transgènics. A França hi ha una gran mobilització contra els transgènics perquè hi ha una directiva europea que s'ha de traduir al dret nacional de tots els membres que permet el conreu en ple camp de transgènics, sense considerar les possibilitats de pol·lució, de contaminació dels camps veïns pels transgènics. S'ha de dir que hi ha diversos tipus de transgènics, hi ha els transgènics preparats a hivernacles, amb aquests no hi ha problema, però quan les plantes transgèniques són conreades a l'aire lliure, amb la possibilitat de contaminació, és molt greu, en particular per a l'agricultura biològica. Perquè un producte sigui caracteritzat com a "bio" no ha de tenir més de 0,9% de transgènics. I ningú no sap avui, ningú, cap científic sap quines són les conseqüències dels transgènics. Els únics interessats en els transgènics són les grans transnacionals del complex industrial genètic, en particular Monsanto, que és la major empresa transnacional, ells veuen una possibilitat de grans beneficis i fan un lobby fort per obtenir el dret a fer experiments de conreu de plantes transgèniques a tots els països. A França hi ha hagut un moviment molt important que s'anomena "segadors voluntaris", quan saben que en un camp –hi ha pocs perquè els llocs són secrets, no hi ha publicitat, però segons els metres es pot saber- hi ha

conreus de transgènics, hi haurà 500.000 segadors voluntaris que aniran a segar el blat transgènic. Hi ha hagut una gran quantitat de judicis, etc., i hi ha dos tribunals francesos que han acceptat que hi havia una urgència per actuar perquè hi havia una amenaça potencial per a les altres cultures i els seus conreus. És un problema molt difícil per a les transnacionals perquè cap companyia d'assegurances les vol cobrir, és a dir que el mercat no accepta el risc, ells tampoc no saben quines poden ser les conseqüències, però els governs i la Comissió Europea volen continuar endavant i imposar el dret a conrear transgènics prop dels altres. A França hi ha una campanya molt forta, però no només a França, a Estats Units i Canadà, a altres països d'Europa, i suposo que a Espanya també hi ha lluites, hi ha coordinacions internacionals contra els transgènics.

Deia que hi havia alguns conflictes comercials amb Estats Units, com el de Boeing i Airbus, etc., transgènics, hormones, però finalment això representa un 1% del comerç entre Estats Units i la Unió Europea, de manera habitual hi ha un gran consens entre els diferents pols del Nord, però el Nord funciona sobre l'hegemonia nord-americana, Estats Units i l'OTAN són els organitzadors de tot això en un esperit d'aliança, perquè un imperi no té aliats, te interessos, té subordinats, però no té aliats, si són aliats ho són entre cometes. Quan parlo d'imperi no és un insult, és una paraula regularment utilitzada per ells mateixos, pels teòrics del neoconservadurisme, ells parlen d'un imperi, un imperi que vol el bé dels altres, que és un bon imperi, és a dir organitza la globalització, però cada vegada que poden retirar beneficis, treure beneficis als seus "amics" ho fan, és a dir que les lleis són pels altres no per a ells, és una doctrina permanent dels Estats Units dir que ells aplicaran les lleis que el convinguin i les altres no. Això no es verifica només a nivell militar, perquè no hi va haver cap legalitat a la invasió nord-americana i anglesa a l'Iraq, sinó també a nivell del medi ambient perquè no han ratificat el Protocol de Kyoto, ni tampoc el tractat sobre les armes personals, decideixen per si mateixos el que els interessa, la legalitat internacional no existeix per a ells.

Però per mantenir la cohesió dins del món occidental es necessita un combustible, aquest combustible és la por i es pot llegir en l'anomenada guerra al terrorisme, que hi ha terrorisme no n'hi ha cap dubte, però la guerra contra el terrorisme no significa res. Perquè la guerra contra el terrorisme –vostès saben bé què és el terrorisme, no es combatrà ETA amb míssils de creuer o amb submarins atòmics, amb avions ultrasònics- és una feina de la policia, de la intel·ligència, no és un problema militar, però els governs nord-americans han promogut la idea que l'enemic número u, perquè no hi havia cap altre enemic, perquè no hi havia Unió Soviètica, un enemic és molt útil per afavorir la cohesió nacional, llavors com que no hi ha més Unió Soviètica, no hi ha més comunisme, perquè la Xina no és un enemic, és un enemic potencial però també és un soci, s'ha de trobar un altre, i l'altre enemic és el terrorisme i la lluita contra el terrorisme ha permès els Estats Units crear un sentiment de cohesió nacional i suprimir un gran nombre de llibertats públiques. Aquesta idea també s'ha estès a Europa, fins i tot a la Unió Europea el terrorisme ha estat denominat com una prioritat per Javier Solana, que és el més alt funcionari europeu en termes de política estrangera, en un informe que va fer dos anys enrere va definir el terrorisme com una prioritat. A totes les reunions del G-8, que inclou els Estats Units, Canadà, Japó i quatre països europeus i la Comissió sempre el primer punt de l'agenda és la lluita contra el terrorisme. I amb el pretext de la lluita contra el terrorisme s'han votat lleis absolutament escandaloses, com la Patriot Act als Estats Units que permet al Govern empresonar qualsevol ciutadà sense cap explicació, sense límit de temps, com es feia a l'Àfrica del Sud durant l'apartheid. Lleis d'aquesta mena han estat votades a gairebé tots els països d'Europa, particularment a Anglaterra, fins i tot a França, no tan fortes com les d'Estats Units però crea una pressió exterior, la gent pensa que realment hi ha un perill terrorista. Pot ser que hi sigui, però hi ha més gent que mor cada dia de fam o de malaltia, cada dia hi ha 35.000 nens de menys de cinc anys que moren de fam o de manca d'atenció mèdica, afortunadament no hi ha 35.000 persones que moren de terrorisme cada dia. Llavors, això desplaça les prioritats, disminueixen les llibertats públiques, fins i tot el nivell de l'activitat professional, hi ha més control sobre les activitats professionals. A la premsa he llegit una estadística que deia que als Estats Units un 80% de les grans empreses espia els seus propis assalariats, controlen els seus e-mails, el seu telèfon, i ara és molt fàcil espionar no només els treballadors sinó a la dona, als veïns, vaig veure en un programa de televisió que és una activitat japonesa molt important, hi ha un mercat al Japó per espionar el marit o la dona, per 100 dòlars pots obtenir la còpia dels seus e-mails, de les seves converses telefòniques, saber exactament on és, això a nivell individual, però a les empreses es fa a nivell industrial.

Llavors, aquesta guerra contra el terror és també un pretext per disciplinar la gent perquè accepti coses que normalment no acceptaria, i s'han vist en anys anterior intents de criminalitzar activitats que no són polítiques, o que són polítiques però que no són criminals. El secretari de Defensa Donald Rumsfeld va dir una vegada que "tots els que no estan amb nosaltres en la lluita contra el terrorisme són potencialment terroristes". I es veu actualment en el cas de Veneçuela. Veneçuela és un país totalment democràtic i Estats Units decideix que és un factor d'inestabilitat a Amèrica del Sud, que és un perill, i quan ells diuen això no és una bona notícia perquè pot significar que s'incorporaran a l'eix del mal, on hi ha l'Iran, Iraq, Corea del Nord que ha estat oblidada, no es parla ja de Corea del Nord, però Veneçuela es podria incorporar a aquesta llista negra de països que formen part de l'eix del mal. Per tant avui, en el seu funcionament, el capitalisme en la seva forma neoliberal, és a dir en la dictadura de les finances, pot no necessitar democràcia, pot perfectament funcionar sense democràcia i es veu per exemple en el cas de la Xina. Estats Units treballa amb la Xina, fa molt de comerç amb la Xina sense fer-se massa preguntes sobre la situació dels treballadors a ala Xina, sobre la supressió dels sindicats, sobre les limitacions de les llibertats públiques, etc., no li importa. És una mica el mateix cas que durant la guerra freda, on es podia oblidar els dictadors o dictadures perquè eren anticomunistes, estaven de la nostra part. És a dir que hi ha una indústria de la por que permet disciplinar les tensions socials i canalitzar-les en altres formes.

Així és com jo veig el funcionament del món en el qual estem vivint. Ara, hi ha una possibilitat d'una nova gran transformació, com la que es va donar després de la guerra, per utilitzar el termes de Polanyi. Què hem vist? Hem vist un rebuig més i més fort d'aquesta separació completa entre l'esfera econòmica i financera i l'esfera política. Hi ha hagut el sorgiment del que s'anomena actualment el moviment "altermundialista", simbolitzat per les grans demostracions contra les organitzacions internacionals, els fòrums socials mundials, europeus, continentals, nacionals, etc. Hi ha alguna cosa que està passant, hi ha lluites molt dures. A França actualment, per exemple, hi ha una rebel·lió real del jovent contra una llei –no és un projecte de llei, és una llei, ha estat votada- que estableix que un jove de menys de 26 anys pot ser reclutat per una empresa i acomiadar sense cap motiu, no s'ha de donar cap motiu. Les lleis anteriors permetien fer fora la gent però al menys s'havia de justificar l'acomiadament, pot ser un error professional, un problema econòmic, etc., ara no, no hi ha cap justificació. És a dir que és tornar a una situació del segle XIX, totes les conquestes laborals dels anys posteriors a la Segona Guerra Mundial han estat suprimides i això és un símbol, si hi ha una rebel·lió tan forta dels estudiants, recolzats pels sindicats naturalment, és que aquest escrit –et poden acomiadar sense motiu- significa donar un estatut legal, gairebé constitucional, a la precarietat, és a dir, no hi ha horitzó pels joves, l'horitzó és avui o és demà, no es pot planejar. No sé com acabarà això a França però tenim un "gran ministre" que ha decidit no canviar, diu "estic obert al diàleg de tot el que vulguin però no sobre la llei, ha estat votada, podem discutir de tot el que vulguin però no de la llei". És evident que no es pot acceptar aquesta posició. I pot haver-hi problemes seriosos, fins i tot d'ordre públic. Hi ha haver un sindicalista que estava lluitant contra la mort, que va ser agredit per la policia, no se sap exactament però sembla que sí ha estat víctima de violència policial i que no se sap si sobreviurà. Podem arribar a una situació on el Primer Ministre hagi de retirar el seu projecte renunciar. De moment hi ha una vaga general el proper dimarts.

Per acabar, quina és la idea principal? La idea principal és que hem arribat a una situació de tornada gairebé al segle XIX, que el neoliberalisme en el seu funcionament i amb les seves organitzacions no necessita democràcia, al contrari, intenta restringir fins i tot les llibertats formals i això provoca reaccions, rebel·lions, i si veiem l'exemple dels anys 30, no sabem com ens en sortirem, hi ha diverses vies de sortida, algunes bones però algunes també que hem de témer, és un futur totalment obert per bé i per mal. Gràcies.